

บทวิเคราะห์คำนิยาม : การยกย่องผู้มีความรู้และนักปราชญ์ในพระคัมภีร์ โลกนิติปกรณ์

ศศ.เปรมจิต ขนงวงศ์

คำนิยาม : การยกย่องผู้มีความรู้และนักปราชญ์จากพระคัมภีร์โลกนิติปกรณ์ ตัดตอนมาจากบทวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมจากพระโลกนิติปกรณ์ ซึ่งเป็นบทวิเคราะห์ในรายงานการวิจัยเรื่อง "วิเคราะห์วรรณกรรมคำสอน : พระโลกนิติปกรณ์" ซึ่งผู้เขียนได้วิจัยไว้

พระคัมภีร์โลกนิติปกรณ์เป็นผลงานของชาวมณีปุระ ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของอินเดีย และได้อพยพหนีภัยสงครามมาตั้งถิ่นฐานในพม่า และ/หรือ เป็นผลงานของจตุรงคพล นักปราชญ์ผู้มีชื่อเสียงในราชสำนักของพระเจ้า Ngashishin และ พระเจ้า Kyawswange ในราชวงศ์ปีนนะ

พระคัมภีร์โลกนิติเข้ามาในประเทศไทยเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานยืนยัน แต่น่าจะอยู่ในช่วงหลังพุทธศักราช ๑๘๘๒ - ๑๘๒๓ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นปีที่แต่งพระคัมภีร์โลกนิติปกรณ์

พระคัมภีร์โลกนิติปกรณ์ที่นำมาศึกษาเป็นฉบับตัวเขียน หนังสือบุคคำ เส้นอักษรสี่งลักษณะหนังสือสมบุรณ์ ส่วนประกอบหน้าต้นสมบุรณ์ หน้าปลายชำรุด ไม่มีปกหลัง ขนาดกว้าง ๑๒ เซ็นติเมตร ยาว ๓๖ เซ็นติเมตร มีจำนวนหน้า ๑๕๕ หน้า ประกอบด้วยคาถา ๑๕๖ คาถา แต่ละหน้ามีตัวอักษร ๕ บรรทัด เขียนด้วยภาษาบาลีและภาษาไทยโบราณ อักษรเป็นอักษรขอมและอักษรไทย คือคาถาและคำศัพท์ที่เป็นภาษาบาลีเขียนด้วยอักษรขอม เรียก ขอมบาลี ภาษาไทยเขียนด้วยอักษรไทยโดยการยกศัพท์แปล

สำหรับจุดประสงค์ของการเขียนพระคัมภีร์โลกนิติปกรณ์น่าจะเป็นดังนี้

๑. น่าจะมาจากความต้องการที่จะให้บุคคลในสังคมประพฤติปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม คือ ประพฤติปฏิบัติตามสถานภาพและบทบาททางสังคม ซึ่งเกิดจากการตกลงร่วมกันของคนในสังคม

๒. น่าจะมีเป้าหมายที่ต้องการจัดระเบียบสังคมเพื่อให้แบบแผนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมดำเนินไปอย่างเป็นระบบและมีสมานฉันท์

๓. เป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งสามารถจะปลูกฝังค่านิยมบรรทัดฐานทางสังคมแก่สมาชิกในสังคมเพื่อให้เกิดบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคมต้องการ

๔. เป็นกระบวนการควบคุมทางสังคม เพื่อป้องกันการละเมิดต่อบรรทัดฐานทางสังคม ในขณะที่เดียวกันเป็นการป้องกันการเสียดระบบสังคมไปด้วย

สารัตถะของพระคัมภีร์โลกนิตินิพนธ์ประกอบด้วยคำสอน ๗ หมวด คือ คำสอนเกี่ยวกับบัณฑิต คำสอนเกี่ยวกับคนดี คำสอนเกี่ยวกับคนชั่ว คำสอนเกี่ยวกับมิตร คำสอนเกี่ยวกับศัตรู คำสอนเกี่ยวกับพระราช และหมวดปกิณกะ

สำหรับค่านิยมในการยกย่องผู้มีความรู้นี้เป็นคำสอนในหมวดที่ว่าด้วยบัณฑิตเป็นหลัก ค่านิยมในสังคมยุคของพระโลกนิตินิพนธ์เป็นสังคมที่ยกย่องผู้มีความรู้หรือสังคมที่ยกย่องนักปราชญ์เป็นสังคมที่ให้การยอมรับว่าความรู้และความไม่รู้เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จและความไม่สำเร็จในชีวิต ดังนี้

พระโลกนิตินิพนธ์ได้สะท้อนให้เห็นความคิดของคนยุคนั้นว่า สังคมยอมรับว่าความรู้เป็นภาวะที่สว่างในตัวเอง ความรู้เป็นเครื่องกำจัดความทุกข์ เพราะความรู้เป็นปฏิปักษ์ต่อความไม่รู้ ความรู้จะนำทุกสิ่งในชีวิตมาให้ สังคมในยุคนั้นจึงเป็นสังคมแห่งความรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้ ผู้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขจะต้องปฏิบัติตามบรรทัดฐานนี้คือ เป็นผู้มีความรู้เท่านั้น

ในเรื่องความรู้ในสังคมถือว่าบุคคลต้องได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เพราะความรู้จะทำให้บุคคลอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความเข้าใจซึ่งกันและกัน ความรู้เป็นดัชนีชี้วัดคุณค่าของคน ความรู้สร้างให้คนเป็นคนที่มีสมรรถนะ ดังนั้น สังคมจึงชี้ว่าบุคคลต้องแสวงหาความรู้ตั้งแต่สมัยเยาว์วัยเพื่อฝึกหัดให้มีความรู้แบบค่อยเป็นค่อยไป เพื่อจะได้เกิดทักษะและความชำนาญในสรรพวิทยาบุคคลจึงต้องผ่านกระบวนการสั่งสอนอบรม เพื่อให้มีความรู้และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ทั้งทางโลกและทางธรรม

แต่การแสวงหาความรู้ในสมัยโบราณกับสมัยปัจจุบันก็แตกต่างกันมาก ในสมัยโบราณไม่มีมหาวิทยาลัยหรือโรงเรียน ผู้ต้องการความรู้จึงต้องรู้วิธีที่จะต้องแสวงหา

ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งพระโลกนิติปรภคได้สอนหรือเสนอแนะวิธีการหาความรู้ และชี้ให้เห็นคุณค่าแห่งความรู้ วิถีปฏิบัติที่จะได้มาซึ่งความรู้ การรักษาความรู้ไว้ การใช้ความรู้ โดยได้กล่าวไว้อย่างละเอียด ดังนี้

๑. **ชี้ให้เห็นความสำคัญของความรู้**
โดยเปรียบเทียบความรู้กับทรัพย์ ว่า ไม่มีทรัพย์ใดเสมอด้วยวิชาความรู้ เพราะวิชาความรู้ติดตัวเราอยู่ ไม่มีใครบังคับขู่เข็ญให้ความรู้ออกไปจากตัวเราได้ ความรู้เป็นมิตรทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ความรู้สร้างชีวิตให้มีความสุข

๒. **อริของความรู้คือ ความเกียจคร้าน** ชี้ให้เห็นว่าความเกียจคร้านทำให้ไม่มีความรู้ เมื่อไม่มีความรู้ก็ไม่มีทุกสิ่งทุกอย่าง การไม่มีความรู้เหมือนชีวิตที่ว่างเปล่า มีแต่ความมืด เพราะไม่มีความรู้ก็ไม่มีทรัพย์ ไม่มีเพื่อน ไม่มีบุญ ไม่มีความสุข ไม่บรรลุนิพพานอันเป็นจุดหมายสูงสุดในชีวิต ความรู้จึงเป็นเครื่องกำหนดชะตาชีวิต

๓. **การได้มาซึ่งความรู้** จากการที่ความรู้เป็นคุณ พระโลกนิติปรภคจึงบอกว่าไม่ควรดูหมิ่นความรู้ โดยเฉพาะความรู้ที่เกิดจากการฟัง จะสั่งสมพอกพูนเพิ่มขึ้น เมื่อเวลาผ่านไปนานเข้าก็จะเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ เหมือนจอมปลวกที่เกิดจากการพอกพูนของดินทีละน้อย ๆ หรือมหาสมุทรที่เกิด

จากหยดน้ำทีละหยด และไม่ว่าจะเป็นวิชาความรู้ประเภทใดก็ไม่ควรดูหมิ่น เพราะวิชาความรู้นั้นแม้เพียงหนึ่ง แต่รู้อย่างถ่องแท้และลึกซึ้งก็สามารถใช้เลี้ยงชีวิตได้

๔. **การเตรียมพร้อมในการแสวงหาความรู้** บุคคลควรได้ตระหนักว่า วิชาความรู้เป็นสิ่งที่เสาะแสวงหาได้ไม่ง่าย ผู้ต้องการความรู้ต้องเสาะแสวงหาด้วยตนเอง ไม่มีใครจัดสรรไว้ให้ พระโลกนิติปรภคได้สะท้อนให้เห็นโดยเปรียบเทียบกับความเป็นจริงตามธรรมชาติว่า ความรู้มิได้มีอยู่ทุกหนทุกแห่ง แต่จะมีอยู่เฉพาะที่ เปรียบเสมือนแก้วมณีมิได้มีอยู่ในที่ทุกแห่ง หรือแก่นจันทน์มิได้มีในป่าทุกป่า งาช้างมิได้มีในช้างทุกเชือก นอกจากนี้ยังได้ชี้ให้เห็นว่า การเป็นผู้มีความรู้ได้จะต้องเป็นผู้ฟังมาก คือ แสวงหาความรู้ด้วยการฟังซึ่งจะต้องใช้ความพยายามอย่างยิ่ง จึงจะได้ความรู้มา

๕. **วิธีการเรียนหรือวิธีการได้มาซึ่งความรู้** การเรียนรู้เป็นเรื่องของการฝึกหัดและค่อยเป็นค่อยไป ในการศึกษาหาความรู้จึงไม่ควรหักโหมจะต้องศึกษาไปตามขั้นตอนทีละขั้น ๆ เช่นเดียวกับการแสวงหาทรัพย์ ซึ่งหากดำเนินไปตามเวลา ความรู้จะพัฒนาไปตามความประสงค์

๖. **คุณลักษณะของผู้มีความรู้** ผู้มีความรู้หรือนักปราชญ์เป็นผู้ไม่พูดพร่ำเพรื่อ

ไร้สาระ มีเหตุมีผลในการพูดโดยเฉพาะหากไม่มีผู้ใดถามก็จะไม่พูด แต่เมื่อมีผู้ถามก็จะอธิบายให้เข้าใจอย่างละเอียดลึกซึ้ง ส่วนคนที่ไม่มีความรู้หรือมีความรู้ น้อยก็มักจะคิดว่าตนเป็นผู้มีความรู้มาก จึงมักจะมีพฤติกรรมโอ้อวด พระโลกนิติปกครองได้เปรียบเทียบบุคคลที่ไม่มีความรู้หรือมีความรู้ น้อยว่าเหมือนคนที่มีชีวิตอยู่เฉพาะในบ่อ ไม่เคยเห็นน้ำในมหาสมุทร จึงมักจะคิดและโอ้อวดว่าน้ำในบ่อมีมากมหาศาลคลุมมหาสมุทร

๓. นักปราชญ์หรือผู้รู้จะต้องเป็นผู้รู้ในศิลปศาสตร์ ซึ่งในยุคนี้ถือว่ามีศิลปศาสตร์มี ๑๘ หมวด หรือความรู้มี ๑๘ หมวด ผู้ที่สังคมยอมรับว่าเป็นผู้มีความรู้จะมีความรู้ใน ๑๘ หมวด คือ ได้กำหนดกรอบไว้อย่างชัดเจน เหมือนหลักสูตรในปัจจุบันที่มีสาขาวิชาให้เลือกมากมายตามความสนใจ ซึ่งหากได้ศึกษาหาความรู้ที่หลากหลายและเกี่ยวข้องกัน สามารถประยุกต์ใช้ด้วยกันก็จะมีค่ายิ่ง คนในยุคก่อนจึงมีความรู้ความสามารถที่หลากหลายสาขาวิชา ถึงขั้นยกย่องให้เป็นปราชญ์ พระโลกนิติปกครองได้กล่าวถึงศิลปศาสตร์ไว้ดังนี้

“อันว่าศิลปศาสตร์ทั้งหลายนี้ สิบแปด คือรู้ลำดับที่ดี คือรู้ธรรมศาสตร์ที่ดี คือรู้นับที่ดี คือรู้ลากพินและเงาะไซ เป็นต้น ก็ดี คือรู้นิติศาสตร์ที่ดี คือรู้พยากรณ์มียาตรา

เป็นต้นก็ดี คือรู้เพลาดีดีดีเป่าก็ดี คือรู้นับนิ้วมือก็ดี ในคิหิวินัยว่ารู้เกาทัณฑ์ และไม่คิดแตกต้องเป่า คือรู้ธนูแลหน้าไม้เป็นต้นก็ดี คือรู้เจรจาที่ดี คือรู้เยียวยาที่ดี คือรู้บทกลอนเป็นที่รื่นเริงก็ดี คือรู้ไครเพทก็ดี รู้ล่อลวงก็ดี คือรู้ฉันทศาสตร์ที่ดี คือรู้เดินข่าวสารที่ดี คือรู้มนตร์ที่ดี คือรู้คัมภีร์ศรททาก็ดี มี ในโลก”

๘. บทบาทของครอบครัวกับการศึกษาหาความรู้

ครอบครัวถือได้ว่าเป็นสังคมพื้นฐานที่ต้องสนับสนุนและส่งเสริมให้สมาชิกมีความรู้ตั้งแต่เยาว์วัยเพื่อให้บุตรธิดาได้รับรู้บรรทัดฐานทางสังคม ครอบครัวจึงเป็นสถาบันแรกที่มนุษย์รู้จัก และหน้าที่ของสถาบันครอบครัว (Familial Functions) ที่สำคัญคือ การวางแผนแผนบรรทัดฐานของสังคมเพื่อผลิตสมาชิกใหม่ (Reproduction) ที่ได้รับการยอมรับของสังคม นอกจากนี้แล้วยังทำหน้าที่อื่น เช่น

๑. การอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่หรือการขัดเกลาทางสังคม (Socialization)

๒. การเลี้ยงดูสมาชิกใหม่ (Maintenance) ให้มีชีวิตรอดและดำรงชีวิตได้

๓. การกำหนดตำแหน่งและบทบาททางสังคม (Placement) สถาบันครอบครัวจะทำหน้าที่เป็นหลักประกันว่าสมาชิก

จะได้สถานภาพทางสังคม และมีบทบาท
ตามสถานภาพนั้น โดยเฉพาะคือ สถานภาพ
โดยกำเนิด

เป็นที่ยอมรับและเข้าใจกันในทุก
สังคมว่า เด็กที่เกิดมาจะต้องได้รับการสั่ง
สอน ปลูกฝังวัฒนธรรม ทำให้เขามีสภาพ
เป็นมนุษย์ (Humanbeing) กระบวนการปลูก
ฝังวัฒนธรรมให้บุคคลเป็นสมาชิกของสังคม
อย่างเต็มภาคภูมิ หรือที่เรียกว่า Socialization
คือ ทำให้คนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เรียกว่า
สังคมกรรม ซึ่งตามหลักสังคมวิทยาถือว่า
บุคคลจะต้องผ่านกระบวนการสังคมกรรมซึ่ง
จะเริ่มต้นขึ้นที่ครอบครัว

จากความสำคัญของสถาบันครอบครัว
ดังกล่าวนี้ พระโลกนิติปรณจึงชี้แนะ
ให้เห็นความสำคัญของครอบครัวในการ
ศึกษาหาความรู้ว่า การศึกษาหาความรู้ต้อง
เริ่มต้นที่ครอบครัวคือ พ่อแม่ ดังนั้น หาก
มารดาบิดาไม่สั่งสอนหรือสนับสนุนให้ลูกมี
ความรู้หรือเสาะแสวงหาความรู้ตั้งแต่เยาว์วัย
มารดาบิดาจะได้ชื่อว่าเป็นศัตรูกับบุตร นับ
เป็นการลงโทษจากสังคมที่รุนแรงที่สุด และ
บุตรก็จะได้รับผลพวงแห่งโทษนั้นด้วยคือ
สังคมจะรังเกียจ เป็นผู้แปลกแยกในสังคม
เหมือนกาที่อยู่ท่ามกลางฝูงหงส์ ซึ่งสะท้อน
ให้เห็นว่า ครอบครัวมีส่วนสำคัญในการวาง
ฐานการศึกษา หากปราศจากครอบครัว การ

ศึกษาของเยาวชนจะประสบปัญหา ซึ่งจะส่ง
ให้เกิดปัญหาสังคมต่อไป จึงทำให้เห็นคุณค่า
อันมหาศาลของวิชาความรู้ว่าหากใครขาด
ขวางก็จะมีชีวิตแม้บิดามารดา แม้ขณะ
นั้นจะยังไม่มีกฎหมายเอาผิดบิดามารดา
เหมือนเช่นปัจจุบัน ก็ถือว่าผิดต่อหน้าที่ทาง
สังคมองค์ประกอบของผู้มีความรู้

๕. องค์ประกอบของผู้มีความรู้

โดยทั่วไปแล้วในสังคมหนึ่ง
ๆ จะมีความหลากหลายโดยธรรมชาติ ใน
เรื่องของวิชาความรู้ก็เช่นเดียวกัน เพราะโลก
นิติปรณชี้ให้เห็นว่า ความรู้มิได้เกิดแก่ทุก
คน เช่น คนพาลมิใช่คนที่จะศึกษาหาความรู้
ได้ แม้ว่าจะอยู่ใกล้ชิดกับนักปราชญ์ก็หาได้
รับคุณประโยชน์อะไรไม่ พระโลกนิติปรณ
ได้เปรียบเทียบว่าประดู่ทัพพีที่ดัดแกงอยู่
ทุกวันแต่หาได้รู้รสแกงไม่ ผิดกับผู้มีปัญญา
แม้จะได้มีโอกาสใกล้ชิดกับนักปราชญ์แม้เพียง
ชั่วครู่ยามก็เป็นปราชญ์ได้ จึงได้เตือนสติว่า
ความรู้ในโลกนี้แม้จะมีมากมาย แต่มิใช่มีไว้
สำหรับทุกคน คนที่มีคุณสมบัติเท่านั้นจะเข้า
ใกล้ ความรู้ศึกษาความรู้ และได้รับ
ประโยชน์จากความรู้นั้นได้

นอกจากนั้น เมื่อมีความรู้แล้วก็จะ
ละเลยความรู้ไม่ได้ ต้องหมั่นศึกษาเพิ่มเติม
อยู่เสมอ ไม่ละทิ้ง กล่าวคือ ต้องสามารถ
เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตได้

๑๐. ข้อปฏิบัติของผู้มีความรู้หรือผู้มีสติปัญญา

ผู้มีความรู้หรือผู้มีสติปัญญา ต้องปฏิบัติตนตามบทบาทของสถานภาพผู้รู้ ตามบรรทัดฐานของสังคม คือ จะต้องประพฤติปฏิบัติให้สังคมคาดการณ์พฤติกรรมได้ และปฏิบัติตัวต่อผู้อื่นได้ตามบรรทัดฐานที่สังคมวางไว้ คือ ต้องปฏิบัติตนเยี่ยงผู้มีปัญญา ด้วยการไม่ทำให้ตนเดือดร้อนและไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน นอกจากนี้ผู้มีความรู้จะต้องสามารถดำเนินชีวิตด้วยทางสายกลางได้ คือ พุดให้พอเหมาะ โกรธให้พอเหมาะ จึงจะถือว่าเป็นปราชญ์แท้จริง ผู้ชอบพุดมากมิใช่ปราชญ์แต่เป็นผู้มีความรู้ น้อย

นอกจากนี้ผู้มีความรู้หรือมีสติปัญญาย่อมรู้จักกาลควรไม่ควร เช่น การไปบ้านผู้อื่น หากเขาไม่ได้เชิญก็ไม่ควรไป หรือเขาไม่ได้ถามก็ไม่ควรพุด โดยเฉพาะการยกย่องตนเองเป็นลักษณะของคนถ้อย เช่นเดียวกับคนมีความรู้น้อยมักแสดงว่าเป็นผู้มีความรู้มาก และเปรียบเทียบว่า เหมือนหม้อที่มีน้ำไม่เต็มย่อมจะกระฉอกได้ง่าย หรือแม่วัวที่ไม่มีน้ำนมมักแสดงประจักษ์ว่ามีน้ำนมมาก

ในการประพฤติปฏิบัติตัวของผู้มีความรู้นี้ พระโลกนิติปกครองได้ย้าว่า ผู้มีความรู้จะไม่นำความเสียหายมาสู่ทรัพย์สิ้นของตนและไม่ดูถูกดูหมิ่นผู้อื่น และโดยปกติแล้ว ความรู้เป็นสิ่งไม่สิ้นสุด ผู้มีความรู้หรือผู้มีปัญญาย่อมรู้ว่าความรู้ต้องเสาะแสวงหาเพิ่มเติมอยู่เสมอและตลอดเวลา ไม่มีวันเต็ม และเปรียบเทียบว่า เช่นเดียวกับพระราชินีที่ต้องการทรัพย์อยู่เสมอ หรือตา ซึ่ง เป็นอวัยวะที่ใช้ดูก็จะดูอย่างไม่มีสิ้นสุดว่าดูหมดแล้ว นอกจากนี้ยังย้าว่า ผู้เกิดในตระกูลมั่งคั่งแต่ไม่มีความรู้ก็ไม่มั่งคั่ง ไม่สง่างามเหมือนดอกทองกวาวที่สวยงามแต่ไม่มีกลิ่นหอม เป็นการย้าถึงค่าของความรู้อย่างชัดเจน

จะเห็นได้ว่าสังคมในยุคพระโลกนิติปกครองเป็นสังคมที่ส่งเสริมการสร้างปราชญ์สังคม เพื่อให้เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยผู้ใช้ปัญญา เป็นสังคมที่ต้องสามารถใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต คือ สามารถใช้วิจารณญาณ มีเหตุผลเชิงคุณธรรมมากกว่าการตอบสนองความต้องการของตนเอง และไม่หลงเชื่อสิ่งใดอย่างงมงายไร้เหตุผล ในสังคมไม่ควรขาดแคลนคนมีความรู้ ควรได้สรรเสริญคนเก่งที่มีความรู้ความสามารถ การมีผู้รู้หรือปราชญ์สังคมทำให้เกิดนักคิดของสังคม

มีชนชั้นผู้นำทางปัญญาเพียงพอที่จะช่วยนำ
สังคมไปในทิศทางที่ถูกต้อง เมื่อในสังคมมี
ผู้รู้เพิ่มมากขึ้นประชาชนสังคมจะสามารถสร้าง
ความเจริญให้กับกลุ่มชน หรือประเทศชาติ
อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของความรู้คือ ชีวิตที่
มีความสุขหรือชีวิตที่ดีกว่า สังคมในพระ
โลกนิติปรกรณ์ถือว่า ความรู้ที่ถูกต้องเป็น
เครื่องกำจัดความทุกข์ เมื่อชีวิตมีความรู้และ
ใช้ความรู้ได้ ชีวิตก็มีสุข

นอกจากนี้ สังคมในพระโลกนิติ
ปรกรณ์ยังเป็นสังคมที่เท่าเทียมกันในโอกาส
ของการหาความรู้ และหากเกิดความไม่เท่า
เทียมกัน มิใช่มาจากสังคม แต่จะมาจาก
ความเป็นตัวตนของคนนั่นเอง เช่น คนพาล
คนชั่ว เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

เปรมจิต ชนะวงศ์ รายงานการวิจัยเรื่อง
วิเคราะห์วรรณกรรมคำสอน :
พระโลกนิติปรกรณ์ คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช
๒๕๔๔.

พัทธา สายหู ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของ
สังคม เศรษฐกิจไทย ๒๕๑๗.

สุนทร ณ รังสี ปรัชญาอินเดีย : ประวัติ
และลัทธิ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ๒๕๓๐.

